

Avaluació del programa *Patis escolars oberts al barri*

Eines per un seguiment i avaluació

10/10/2017

→ Resum executiu

institut
infància i
adolescència

Ajuntament de Barcelona
Diputació de Barcelona
Universitat de Barcelona
Universitat Autònoma de Barcelona

Avaluació dels programa *Patis Escolars Oberts al Barri*

Eines per un seguiment i avaluació

Coordinació del projecte:
Institut Infància i Adolescència de Barcelona

Investigador:
Enric Saurí Saula

Per encàrrec de:
Institut Municipal d'Educació de Barcelona

1 | Un punt de partida per avaluar els patis oberts

2 | Emmarcament metodològic

3 | El programa '*Patis Escolars Oberts al Barri*' a Barcelona

4 | Conclusions

Un punt de partida per
avaluar els patis oberts

1.1. Què són els patis oberts?

- Les **activitats extraescolars tenen un enorme potencial** a l'hora d'enfortir determinades habilitats i competències i afavorir la **inclusió social d'infants i adolescents**.
- El caràcter majoritàriament privat de les activitats extraescolars a Catalunya té com a conseqüència l'**exclusió d'infants i joves de famílies desfavorides**, que es veuen privats dels seus beneficis educatius i socials.
- El programa *Patis Escolars Oberts al Barri* respon a la **voluntat d'establir una xarxa d'espais de lleure i potenciar l'accessibilitat a les activitats** –siguin lúdiques, culturals o esportives– **durant el temps d'oci** i afavorir la cohesió social al territori mitjançant l'alliberament d'espai públic i l'optimització dels recursos disponibles.
- Els patis oberts s'articulen com espais d'ús social, com a llocs de trobada entre els membres de la comunitat, i, per tant, **tenen la capacitat d'esdevenir rellevants a l'hora d'afavorir la convivència, els valors cívics i la cohesió social**.

A large, stylized number '2' rendered in a vibrant red color. The number has a textured, hand-drawn appearance, with visible vertical and diagonal strokes that give it a sketchy, artistic feel. It is positioned on the left side of the slide.

Emmarcament metodològic

2.1. Tècniques de recollida d'informació

Fase I

Recollida de les dades de context i coneixement de la xarxa de patis oberts (nombre de patis oberts, tipus d'activitats, perfil dels usuaris, etc.) i **entrevistes exploratòries a experts**. Aquestes dades han permès disposar d'una informació descriptiva referent a l'estructura del programa que ha permès configurar la mostra d'individus a entrevistar.

Fase II

Aproximació qualitativa amb l'objectiu de conèixer les inèrcies del programa. En aquesta fase s'han emprat tècniques de caràcter intensiu: **les entrevistes semiestructurades i l'observació directa**.

Objectiu d'aquestes tècniques:

- Captació de models, comportaments, normativitats, pràctiques i discursos.
- Delimitació de les diferents realitats territorials: funcionament organitzatiu i paper dels agents implicats
- Captació de la multiplicitat d'interpretacions sobre els beneficis de la seva implementació (impactes) i dels seus límits i disfuncionalitats.

3

El programa *'Patis
Escolars Oberts al
Barri'* a Barcelona

3.1. Dades al voltant dels 'Patis Escolars Oberts al Barri'

- Les dades disponibles no permeten copsar el nombre d'usuaris, l'actual model de recompte no ho facilita.
- A Barcelona hi ha actualment 70 patis oberts.
- Els districtes més actius pel que fa al nombre de patis oberts són **Sant Martí (13)**, **Nou Barris (12)** i **Horta-Guinardó (11)** i **Sants-Montjuïc (10)**.
- Els districtes amb menys patis oberts al barri són **Ciutat Vella (2)**, **Les Corts (3)** i **Sarrià-Sant Gervasi (4)**.
- Les activitats que es desenvolupen en el marc de les dinamitzacions són **compatibles amb la resta d'activitats** que es realitzen al pati.
- L'afluència de participants en algunes escoles és força rellevant i indica el bon funcionament d'aquests patis.
- Es detecten patis oberts on el sistema de dinamitzacions no funciona.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

3.2.1. Procediment d'implementació

La demanda

- Les demandes de patis oberts són ateses pels districtes que ho posen en coneixement de l'IMEB. És indispensable que la demanda arribi tant del Districte com del Centre Educatiu.
- No es realitza cap diagnosi prèvia del context social de l'escola per avaluar la viabilitat de la demanda.
- El centre educatiu s'incorpora al projecte sempre que es compleixin els següents requisits: centre públic, fàcil accés des del carrer i acord de tota la comunitat educativa.

Dinamitzacions i maletes pedagògiques

- Hi ha quatre tipus de dinamitzacions: *Artístiques o Culturals*, *Esportives*, *Familiars* i *Maletes Pedagògiques*.
- Les **dinamitzacions es distribueixen en funció dels perfils dels assistents**. Als patis amb usuaris joves es realitzen dinamitzacions esportives i als patis amb un públic familiar dinamitzacions culturals o familiars.
- **Les dinamitzacions es distribueixen per terços** (un 20,9% són familiars, un 19,6% són esportives i un 20% són culturals). El 39,3% restant són les maletes pedagògiques que responen a una altra dinàmica.
- Les dinamitzacions més exitoses són les esportives, el futbol sobretot.
- La dinamització de les *Maletes Pedagògiques* consisteix en una maleta amb material de diferents temàtiques: circ, jocs de raquetes, jocs de taula, etc.
- Els divendres per la tarda s'ofereixen tallers perquè els infants i les famílies treballin conjuntament.

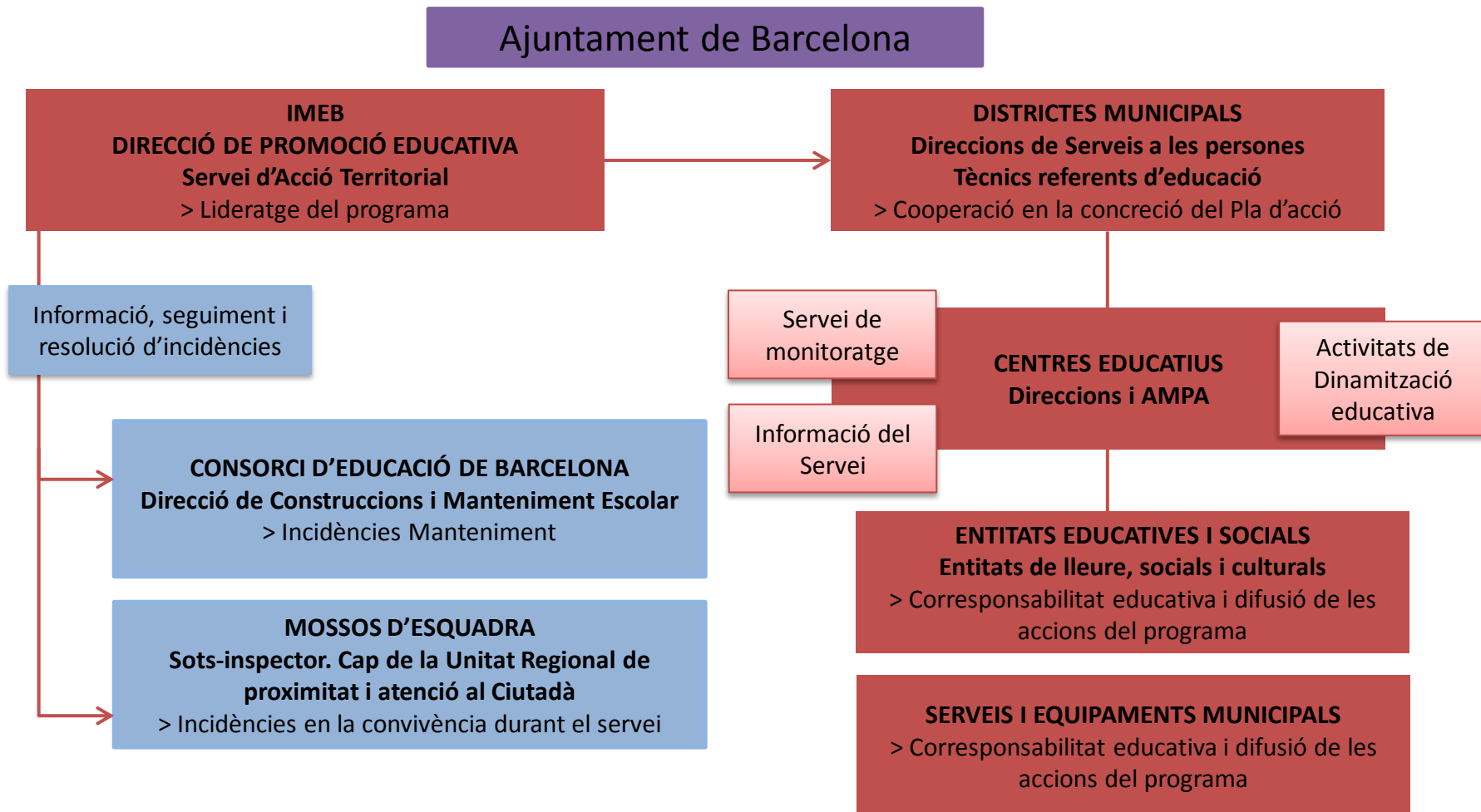
3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

Sistema de gestió

- El monitor responsable s'encarrega d'obrir el pati.
- Les portes romanen obertes perquè els veïns interpretin que el pati està obert a tothom.
- Els Patis Escolars Oberts obren durant 3 hores seguides.
- El divendres per la tarda és un dia de molta afluència perquè molts infants i joves que surten del centre educatiu aprofiten per quedar-s'hi.
- Alguns centres educatius demanen tancar més tard perquè tenen usuaris de major edat que demanen restar al pati fins a les 9 del vespre practicant algun esport.
- Dos tipus de demandes relatives als horaris per part dels directors dels centres educatius:
  - Hi ha directors amb reticències a obrir els caps de setmana perquè no hi ha membres de l'equip directiu o claustre presents.
  - Hi ha directors que prefereixen obrir el cap de setmana perquè així s'asseguren que l'escola està monitoritzada.
- Els patis obren tot l'any, però durant l'estiu i les vacances de Nadal només n'obren setze.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

Agents implicats, funcions i organigrama:

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

3.2.2. El perfil dels usuaris

- Alt índex de masculinització. On hi ha presència de noies (adolescents), aquestes resten assegudes mentre els nois juguen a futbol o bàsquet.
- Predomini de les franges d'edat d' 11 a 16 anys i de 20 a 60 anys (en aquest segon cas s'hi inclouen els pares i mares que resten al pati amb els seus infants).
- El perfil més habitual és el d'adolescents d'entre 11 i 15 anys que practiquen futbol.
- L'èxit varia en funció del territori. En les zones de població acomodada i en les zones amb població més vulnerable és on els patis tenen més problemes de participació.
- Els patis que obren els divendres per la tarda tenen un públic molt familiar (pares/mares i infants que han sortit del centre educatiu).

3.2.3. La tipologia dels patis oberts

- ***Patis familiars.*** Alta presència d'infants, pares i mares i AMPA. Alguns d'aquests patis tenen habilitada una zona infantil que permet als més menuts incorporar-se al programa.
- ***Patis juvenils.*** Presència d'adolescents que realitzen activitats esportives. En ocasions, hi participen (a partir de les 20'00 h.) adults amb l'objectiu de jugar a futbol o bàsquet.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

3.2.4. El paper de la comunitat educativa

El centre educatiu

- Cal la implicació del centre educatiu i de l'AMPA per tirar endavant el Pati Obert.
- El **protocol de manteniment** és vital per atenuar els temors de les direccions dels centres. El contacte continuat constitueix un element cabdal a l'hora d'assegurar la tranquil·litat i la bona predisposició dels responsables dels centres educatius.
- Alguns **centres viuen amb llunyania el programa**. Això deriva del dilema que enfronta la percepció de les necessitats del territori (Districte) amb les prioritats educatives de l'escola.
- Variables determinants en relació a la implicació dels centres i l'impacte del programa:
  - El ***paper de l'equip directiu***. Les escoles participatives són aquelles on l'equip directiu està implicat i pren consciència del paper social que pot tenir l'escola fora del propi àmbit educatiu.
  - ***L'acompanyament de l'empresa concessionària***. El treball fet per l'empresa és un element fonamental per l'adhesió dels mateixos al programa. Les escoles on l'empresa intervé més i manté un contacte continuat incorporen les propostes plantejades per la pròpia empresa.
  - La ***diligència del Consorci d'Educació de Barcelona***. La seva efectivitat és fonamental a l'hora de tranquil·litzar els centres educatius i assegurar-se la seva adhesió.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

El paper de les famílies i les AMPA

- La implicació de l'AMPA és essencial per donar més potència al 'Pati Obert'. En aquells patis on l'AMPA s'hi implica els resultats (impactes al barri i entre els infants i joves) són positius.
- L'IMEB i l'empresa concessionària prioritzen la incorporació de les AMPA al programa.
- L'AMPA té pes a l'hora de difondre l'existència del 'Pati Obert', triar les dinamitzacions i definir els horaris d'obertura.
- En alguns casos, es produeix una **simbiosi entre l'AMPA i l'empresa concessionària** a l'hora de fer activitats o festes puntuals.
- **La presència de les famílies afavoreix un 'Pati Obert' més dinàmic en totes les franges horàries.** En les primeres franges, les famílies i els infants tenen un lloc destacat i gaudeixen de les infraestructures del pati i de les dinamitzacions. A les franges tardanes, el públic és més adolescent i prioritza les activitats esportives, especialment el futbol.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

El paper dels joves i infants

- Elevat nivell de satisfacció per part dels usuaris dels Patis Oberts.
- El pati obert pot arribar a cobrir algunes de les mancances presents al nucli familiar i a l'escola.
- En molts casos, **els monitors desenvolupen un paper de (quasi) educadors de carrer.**
- Els infants i joves realitzen un **procés d'apropiació col·lectiva** de l'espai públic.
- El pati obert pot **esdevenir un espai generador de normativitats i rutines** a joves i adolescents en situació de vulnerabilitat o amb dèficits d'aprenentatge.
- Els patis oberts situats en territoris amb situacions socioeconòmiques més desfavorides tenen un públic adolescent que prioritza la pràctica esportiva.
- Els Patis Oberts situats a barris de classe mitja tenen públics més familiars i unes dinamitzacions més artístiques i familiars.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

3.2.5. L'impacte del programa en el territori. L'àmbit comunitari

- Als barris amb més activitat associativa al barri augmenten les possibilitats d'incorporar associacions al programa.
- La tasca d'aproximació al teixit associatiu és realitzada des de l'empresa concessionària que s'encarrega d'incorporar les associacions seguint l'**estratègia del 'picar porta'**.
- La participació al programa té dues dimensions:
  - Emprar el Pati Obert per les activitats pròpies de l'entitat (ex. fer un assaig).
  - Incorporar-se a les dinamitzacions amb alguna compensació econòmica.
- Les dades indiquen una **baixa participació de les associacions** a causa, sobretot, de les pròpies dinàmiques associatives.
- Les entitats s'afegeixen al programa per **raons instrumentals** (ús del pati per a una activitat concreta de l'associació). La participació és circumscrita principalment a l'ús d'un espai determinat i no una incorporació real al programa.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

3.2.6. El paper de l'administració pública

- El projecte involucra diferents àrees de l'administració municipal: IMEB, Districtes, Consorci d'Educació i Guàrdia Urbana.
- **Els agents implicats constaten que la responsabilitat final del projecte és de l'IMEB que l'executa mitjançant l'empresa concessionària.**
- Una part substancial del programa s'ha delegat a l'empresa concessionària que s'encarrega del seu funcionament setmanal.
- L'empresa concessionària s'encarrega de plantejar el projecte al centre educatiu, negociar els horaris, fer la proposta de dinamitzacions i maletes pedagògiques i obrir el Pati Obert.
- La delegació de funcions cap a l'empresa concessionària permet un funcionament ordenat del programa, però també genera un distanciament de les diferents àrees. Es produeix un acomodament que dificulta incorporar noves mirades i noves idees al programa.

3.2. Funcionament, morfologia i impactes del programa

El Districte

- El Districte fa la **demanda, l'acompanyament inicial i el seguiment distanciat** durant el desenvolupament del programa.
- Els districtes **no perceben el projecte com a propi**, sinó com un projecte en el qual col·laboren com a corretja de transmissió de determinades demandes.
- El coneixement del territori per part del Districte pot contribuir a resoldre alguns dèficits. Tanmateix, una major implicació del Districte és poc realista donada la **saturació dels tècnics**.

El Consorci d'Educació de Barcelona (CEB)

- El CEB **cedeix els patis i s'encarrega del seu manteniment**.
- El CEB ha establert un **protocol de manteniment** que funciona satisfactòriament.
- El **temps de reacció davant els deperfectes és baix** (temps de reparació no superior a les dues setmanes), però varia en funció de la reparació.

Mossos d'Esquadra i Guàrdia Urbana

- Els Mossos d'Esquadra o la Guàrdia Urbana s'encarreguen de les diligències quan hi ha algun problema i fan acte de presència en aquells patis situats en zones més conflictives.
- **No** hi ha un **treball conjunt** entre els responsables del projecte i els cossos policials.

Conclusions

4.1. Límits del programa

- Els agents implicats **valoren molt positivament el programa** i els seus efectes socials.
- Les principals febleses són:
  - Baixa participació en les dinamitzacions.
  - Preponderància de la vessant instrumental del Pati Obert per sobre de l'expressiva.
  - Desenvolupament molt limitat dels aspectes comunitaris.
  - Algunes disfuncionalitats pel que fa als sistemes de gestió i comunicació.
- La **morfologia i ubicació** del centre educatiu **condicionen l'èxit** del programa.
- Uns centres educatius mantenen una posició molt activa envers les qüestions relatives al temps de lleure i de joc, i d'altres es veuen superats per les circumstàncies quotidianes i assumeixen el programa com un element secundari.
- Les **condicions objectives del context marquen les formes de fer-se present** i viure el programa.

4.1. Límits del programa

Les disfuncions en els fluxos relacionals entre els agents de l'administració municipal

- Algunes desconnexions deriven de la **inexistència d'un espai de treball comú** entre els diferents agents.
- **Manca una major flexibilitat** que permeti incorporar propostes de canvi, sobretot per part dels districtes que sovint tenen la sensació que són espectadors passius del programa.
- **No hi ha sessions de treball entre l'administració i les escoles** que permetin enfortir la implicació, compartir el funcionament i copsar els neguits de la comunitat educativa.
- La inèrcia del projecte i la inexistència d'un treball conjunt **difículten implementar noves propostes**.
- **Baixa interrelació** entre els districtes i el Consorci d'Educació.

Els problemes al voltant del servei de neteja i manteniment

- La **neteja** és una qüestió que **crea tensions**, especialment tot allò que fa referència als lavabos.
- Cal establir un protocol d'actuació amb el Consorci d'Educació que **augmenti els recursos adreçats a la neteja** dels centres educatius adscrits al programa.

4.1. Límits del programa

El distanciament del projecte per part d'alguns centres educatius

- En ocasions, els **nous equips directius de les escoles poden viure amb desinterès el programa**, fet que pot conduir una manca de col·laboració i a l'establiment d'un flux constant de queixes.
- L'administració local no pot fer res davant la manca de col·laboració de les escoles perquè les direccions de estan emparades pel Decret 102/2010 d'autonomia dels centres educatius.

El distanciament del projecte per part de les entitats i les limitacions de les AMPA

- **La participació de les entitats i associacions del barri és molt reduïda.**
- **El treball amb les AMPA és baix i presenta les seves pròpies limitacions.** No hi ha una planificació sistematitzada d'activitats a realitzar durant el període dels patis oberts per part de les AMPA. Ara bé, atesa la saturació de les AMPA és indispensable aquesta participació?

4.1. Límits del programa

Una política de comunicació externa d'abast limitat

- Existeix un notable **desconeixement dels patis oberts**, tant en l'àmbit dels centres educatius com en l'àmbit dels potencials usuaris (famílies, joves, associacions, etc.).
- Les actuals **fórmules de comunicació** emprades tenen un **abast limitat**.
- Convindria **potenciar l'ús de les xarxes socials** (Facebook, Twitter), les pàgines web i els **canals de comunicació dels centres educatius** (taulers, web de l'escola i de l'AMPA, circulars adreçades a les famílies, etc.).
- Establiment d'un protocol de comunicació que plantegi **accions diferenciades en funció del context social de cada escola**. Articulació d'una actuació comunicativa diferencial per zones per potenciar la comunicació en aquells barris considerats preferencials.

Les mancances derivades de l'actual sistema de recomptes

- El sistema de recomptes es basa en un sistema d'usos per hores i no pel total d'usuaris que utilitzen el Pati Obert. Cal establir un **sistema de recomptes que permeti identificar el nombre total d'individus per dia**.

4.2. Propostes per a la millora

Mesures relatives al funcionament i la gestió organitzativa

- Cal consensuar els **objectius prioritaris del programa sense perdre de vista les condicions de possibilitat existents a l'entorn del projecte.**
- Establiment d'un doble sistema de governança:
  - Creació d'un espai de treball permanent entre l'IMEB (amb empresa concessionària), el Consorci d'Educació i els districtes on es realitzi un seguiment del programa i s'abordin multilateralment els problemes i necessitats detectades.
  - Calendaritzar un conjunt de reunions per cadascun dels districtes entre l'IMEB (amb empresa concessionària), tècnics del districte i els centres educatius amb pati obert.

Mesures relatives al paper dels monitors

- **Bastir un equip de monitors amb capacitat per oferir assessoraments personalitzats, especialment quan s'ha de tractar amb infants i joves en situació de vulnerabilitat, i amb recursos per poder dinamitzar l'espai del pati obert.**
- Mantenir l'actual sistema de monitorització –visita al pati obert dels coordinadors de monitors amb una àmplia experiència sobre el terreny– dels patis i dels monitors realitzat per l'empresa concessionària.

4.2. Propostes per a la millora

Mesures relatives a les dinamitzacions

- Implementar **dinamitzacions més cooperatives que permetin la incorporació de nois i noies** i un major compartiment del pati amb l'objectiu de realitzar més d'una activitat a la vegada.
- Establiment de **dinàmiques participatives** on els nois i les noies plantegessin als monitors les seves demandes a fi i efecte de consensuar les dinamitzacions més atractives per a tothom.
- Establir **mecanismes** –per exemple mitjançant els tècnics del districte– per augmentar la col·laboració d'entitats culturals i esportives del territori.

Mesures relatives al centre educatiu

- Incidir en els **objectius i el funcionament del programa** per reforçar els avantatges dels programa.
- Els centres educatius han de tenir la seguretat que hi haurà una **comunicació directa i eficaç** i la **garantia** que el Consorci d'Educació realitzarà amb celeritat els manteniments derivats del 'Pati Obert'.
- Explicitar un compromís per part del Consorci d'Educació on es prioritzin aquests centres mitjançant la **incorporació d'una partida pressupostària** destinada a atendre aquestes situacions.

4.2. Propostes per a la millora

Mesures relatives al manteniment i la neteja

- Incrementar el pressupost (amb diners en el cas de secundària i amb hores en el cas de primària) destinat a la neteja de les escoles que cedeixen el pati amb hores de neteja.
- Designació d'una brigada de neteja encarregada de donar cobertura als centres educatius que cedeixen el pati i els lavabos.
- Potenciar aquells centres educatius que tenen accés als lavabos des del pati o, en alguns casos, construir lavabos en aquells patis que no en tenen.

Mesures relatives a la comunicació

- **Establiment de mesures de major impacte comunicatiu mitjançant l'ús d'internet i les xarxes socials o sistemes d'informació directe a les famílies (circulars informatives, informació a les reunions, etc.).**
- Ateses les desigualtats en l'accés a la informació, convé diversificar els canals de comunicació i acomodar-los en funció del context social del centre educatiu i el barri.
- És indispensable informar del programa **a les entitats del barri i als centres d'interès com ara les biblioteques, l'escola d'adults, l'escola bressol, el CAP, etc.**

4.2. Propostes per a la millora

Mesures relatives al treball als barris i els criteris d'obertura i tancament

- Analitzar les necessitats de cada Pati Obert en funció del seu context socioeducatiu amb l'objectiu de **reordenar i prioritzar zones d'intervenció**.
- **Criteri de distribució** de patis per la ciutat que superi la lògica de la distribució homogènia i **prioritzi les necessitats territorials**.
- Establir **mecanismes de previsió de participants** a l'hora d'obrir nous patis.
- **Protocol que delimiti les raons de tancament** d'un pati i les mesures a adoptar.

Mesures relatives al recompte

- Implementar un **sistema de recompte puntual i rotatiu** mitjançant l'establiment d'un equip de comptadors que comptabilitzi els usuaris de cada Pati Obert amb l'objectiu de recollir les dades en diferents moments i fer-ne una extrapolació anual.

Mesures relatives als horaris

- **Ampliar els dies d'obertura dels patis d'actuació preferencial** on es constati l'existència d'aquesta necessitat i no s'hi realitzin activitats extraescolars.

QUI SOM?

Un **instrument públic** dedicat al **coneixement per acompanyar l'administració local** en el seu paper de **garantia dels drets** d'infants i adolescents

Un **pont entre el coneixement i la política pública** per millorar les vides dels infants aportant perspectiva de drets i comptant amb els seus punts de vista propis

Un consorci adscrit a l'**Ajuntament de Barcelona** i integrat també per la Diputació de Barcelona, la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona

QUÈ FEM?

1 **Contribuim a millorar polítiques locals per fer avançar els drets de la infància i l'adolescència**

Impulsem i acompanyem **canvis estratègics, transversals i concrets** per tal de millorar polítiques locals, tant de **ciutadania**, com **predistributives i redistributives**.

2 **Generem coneixement vinculat a l'agenda pública**

Investiguem sobre les vides d'infants i adolescents i les polítiques locals que els afecten, buscant l'equilibri entre la **diagnosi**, l'**avaluació** i les **propostes**.

3 **Enriquim el debat social compartint coneixement**

Nodrim els debats socials actuals aportant **mirada d'infància**, compartint dades, **relats**, anàlisis i coneixements

@InstInfancia

InstitutInfancia.cat

institut
infància i
adolescència

*Fem avançar els drets
generant coneixement
per millorar polítiques locals*